

OSALLISUUDELLA UUSIA PALVELURATKAISUJA JA HYVINVOINTIA POHJOIS-SAVOON

1. Hakija, toiminta-alue, kohderyhmä, hyödynsaajat sekä aikataulu

Hakija: Maaseudun Kehittämisyhdistys Mansikka ry

Toiminta-alue: Pohjois-Savo + Joroinen

Kohderyhmä: asukkaat, yritykset, seurakunnat, kunnat sekä muut paikalliset toimijat

Hyödynsaajat: asukkaat, yrittäjät, kuntaorganisaatioiden ja muiden paikallisten organisaatioiden henkilökunta

Aikataulu: 1.1.2021 – 31.12.2022

2. Hankkeen tausta ja tarve

Kehittämisyhdistys Mansikka ry toteutti vuonna 2017 Pohjois-Savossa (mukaan lukien Joroinen) Maakunta näkyvissä -selvityshankkeen osana silloista sote- ja maakuntavalmistelua. Rahoittaja oli Pohjois-Savon kehittämisrahasto. Hankkeen tehtävänä oli selvittää asukkaiden osallistumismahdollisuuksia ja kuntien käytäntöjä tulevaa uudistusta varten. Selvityksen aikana osallisuusteemaisia tilaisuuksia pidettiin 14 kunnassa ja 16 kunnan johtavat viranhaltijat vastasivat kyselyyn, jossa kartoitettiin olemassa olevia osallisuuden toimintamalleja ja -käytäntöjä.

Selvitystyön keskeisimmät johtopäätökset:

- tiedon, koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tarve: kunnissa käytössä lakisääteisiä ja perinteisiä, ei vuorovaikutukseen perustuvia käytäntöjä (kuulemistilaisuudet, aloitteet, yhdistysillat jne.) – esim. palvelujen ja talouden suunnitteluun tai kehittämiseen asukkaat otetaan mukaan vain parissa kunnassa
- resurssivaje kunnissa
- aiheeseen liittyvää terminologiaa ei tunneta
- ymmärrysvaje: käsitys, että osallisuuden kehittäminen maksaa ja toisaalta ei ymmärretty, mikä merkitys osallisuudella on osattomuuden ja syrjäytymisen aiheuttamiin kustannuksiin
- asenteet ja valtakysymykset, erityisesti osa kuntien luottamushenkilöistä kokivat suoran demokratian ja asukkaiden vahvemman osallistumisen uhkaavan edustuksellista demokratiaa

Pohjois-Savon maaseutukuntien haasteena on jo pidempään ollut palveluverkon supistuminen ja siihen liittyvä palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden ongelma. Julkinen sektori keskittää palveluja isompiin keskuksiin ja verkkopalveluiksi, sama ilmiö on käynnissä myös seurakunnissa, yrityksissä ja osin myös järjestökentällä. Pohjois-Savossa hyvinvoinnin indikaattorit ovat hälyttäviä, erityisesti väestötappiollisissa maaseutukunnissa (mm. sairastavuus, työkyvyttömyys, mielenterveys, pienituloisuus, lasten ja nuorten hyvinvointi/huostaanotot). Osallisuuteen panostamalla edistetään hyvinvointia ja terveyttä, kuitenkin maaseutukunnissa osallisuuden käytännöt ovat kehittymättömät sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen resurssit ovat vähäiset. Usein osallisuus- ja hyte-työ lankeaa näissä kunnissa kunnan pienen johtoryhmän harteille ja sitä tehdään muiden hallinnollisten töiden ohessa.

Väestörakenteen vinoutuma ja pahoinvoinnin lisääntyminen haastavat julkista sektoria palvelujen tuottajana. Erityisesti näiden vaikutukset kuntien talouteen lisäävät painetta uudenlaisten ratkaisujen etsimiseen. Pienissä kunnissa henkilöstöresurssit ovat vähäiset. Palvelujen keskittymiskehitys on johtanut maaseudun asukkaiden ja pienten kuntien eriarvoistumiseen. Osallisuuden vahvistamisella voidaan saada pitkällä aikavälillä jopa kustannussäästöjä kunnissa, mikä

on pienten maaseutukuntien elinvoiman kannalta olennainen asia. Kolmannen sektorin toiminnan turvaaminen on ensi sijaisena tärkeää osallisuuden ja kustannusten näkökulmasta.

Väestön vähenemisen ja ikääntymisen seurauksena myös kansalaistoimintaan tarvitaan uudenlaisia toimintamalleja ja kumppaneita. Kumppanuuksien kautta saadaan kansalaistoiminnalle tukea, joka on muutoin maaseutualueilla vähäistä. Sakke - Pohjois-Savon Järjestöyhteistyön kehittämishanke on kuntakierroksillaan kartoittanut kunnissa toimivien järjestöjen ja yhdistysten toiminnan linkittymistä kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteisiin. Tuloksena on ollut yhdistysten ja kuntien työntekijöiden havainnot siitä, että osapuolilla on paljon annettavaa yhteisten hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi. Se, mitä nyt tarvitaan, on jatkuvuutta, rohkeutta ja resursseja rakentaa kumppanuuksia aitojen ratkaisujen tuottamiseksi palveluihin ja hyvinvointivajeisiin.

Kansalaisten luottamus yhteiskunnan kykyyn ratkaista haasteita ja toteuttaa demokratiaa on murenemassa ja edustuksellinen demokratia ei kiinnosta asukkaita kuten ennen. Tämänkin vuoksi osallisuuden ja suoran demokratian kehittäminen yhteiskunnassa on tärkeää.

Kuntien kommentointi hankkeen tarpeesta on ollut yhdenmukaista. Tässä yhden kunnan hallintojohtajan kiteytys: ”Hanke on tärkeä ja olemme siitä kiinnostuneita. Olemme laatineet hyvinvointisuunnitelmaa ja todenneet, että kavereita tarvitaan, muuten ei synny mitään tolkkullista. Ja erityisesti se, että jos emme onnistu osallistamaan kuntalaisia ja edistämään yhdessä hyvinvointia ja terveyttä, ei mitkään rahat tule riittämään. Itse näen, että kuntien yksi tärkeimpiä tehtäviä nyt ja mahdollisen soten jälkeen on osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, siinä sivussa hoituu elinvoimakin! Vähät resurssit halutaan käyttää viisaasti ja vaikka kokeillakin jotakin pöljältäkin vaikuttavaa, jos ennuste on, että hyvää voi syntyä. Väestörakenne on meille haaste, mutta myös mahdollisuus. Se pakottaa keksimään uusia eväitä, kun vanhat ei enää toimi! Eli viesti on se, että hanketta tarvitaan, toivomme tuloksena konkreettisia asioita ja kohtuullisia kuntaosuuksia!”

Hanke tukee Pohjois-Savon maakunnan hyvinvointisuunnitelman painopistettä osallisuuden vahvistumisen ja yksinäisyyden vähentämisen sekä sen tavoitteita. Hanke tukee myös maakunnan sote-valmistelua osallisuuden ja järjestöyhteistyön kehittämisen osalta. Maakunnallisesti tehtävä työ tarvitsee tuekseen kunnissa tehtävää pohjatyötä niin yhdistyksissä kuin kuntaorganisaatioissa, se lienee onnistumisen edellytys.

Painopiste: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MITTARIT	MENETELMÄT
Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi	Pojat 8. ja 9.lk, työkäiset naiset, ikäihmisistä miehet	LTH: Vanhemmat jotka tuntevat itsensä yksinäiseksi Kouluterveyskysely: • Ei yhtään läheistä ystävää, • Tuntee itsensä yksinäiseksi FinSote: • Niiden osuus, jotka ovat tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa, % • Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus, % (FinSote)	<ul style="list-style-type: none"> • Yksinäisyyden puheeksiotto • Vertaisryhmät • Arkeen Voimaa itsehoitomalli • Ohjaus järjestö- ja yhdistystoiminnan, vertaistuen sekä vapaaehtoistoiminnan piiriin (pohjoissavolaiset.fi, hyvinvointitarjotin) • Matalan kynnyksen kohtaamispaikat (esim. perhekeskusten kohtaamispaikat, perhekahvilat) • Yhteisöllisyyttä lisääviä asumisratkaisuja (esim. elämäkaaritalot, yhteisölliset asumisratkaisut) • Kiusaamisen jälkihoito
Osallistavat toimintatavat ovat käytössä päätöksenteko- ja palveluprosesseissa		Kouluterveyskysely: • Osallisuus • Osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet FinSote: Aktiivisesti osallistuvien osuus Maakunnan omat tilastot: Vaikuttavat menetelmät käytössä TEA Perusopetus ja lukiokoulutus: • Oppilaiden ja huoltajien vaikutusmahdollisuudet TEA Kuntajohto: • Lasten osallisuutta edistävä toiminta • Asiakasraadit tai foorumit • Mahdollisuus osallistua kunnan talouden suunnitteluun (esim. osallistuva budjetointi)	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsiparlamentti • Nuorisovaltuusto • Vammaisneuvosto • Vanhusneuvosto • Kunnassa toimiva järjestöfoorumi • Osallisuusmenetelmäkoulutusta (esim. Osallisuuspeli, kumppanuuspöydät, asiakasraadit, osallistuva budjetointi) • Osallisuuden rakenteita perustettu kuntaan (esim. lähidemokratiajaosto, pitäjäraadit tms.) • Päätösten vaikutusten arviointi (EVA, LAVA) • Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen tai kehittämissiakkouudet osana kehittämistyötä • Asiakkaan (erityisesti yksinäinen/syrjäytymisaltis) kulttuuristen oikeuksien huomiointi
Järjestö- ja harrastustoimintaan aktiivisesti osallistuvien määrä lisääntyy		FinSote: Aktiivisesti osallistuvien osuus Järjestökysely: Järjestöjen jäsenmäärä	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjaus järjestö- ja yhdistystoiminnan, vertaistuen sekä vapaaehtoistoiminnan piiriin (pohjoissavolaiset.fi, hyvinvointitarjotin)

Valmisteluvaiheessa on tutustuttu kaikkien maaseutukuntien saatavilla oleviin hyvinvointikertomuksiin ja -suunnitelmiin sekä niiden tavoitteisiin. Tätä hanketta tukevia tavoitteita niissä ovat osallisuuden (erityisesti nuorten) lisääminen, liikunta- ja harrastusmahdollisuuksien lisääminen, viihtyisä ja turvallinen asuinympäristö sekä päivittäisen elämisen kannalta tärkeät palvelut. Näihin tehtäviin kunnat tarvitsevat kumppaneikseen asukkaita, yhdistyksiä, yrityksiä, seurakuntia ja kaikkia kuntayhteisön toimijoita. Osallisuusohjelma Pohjois-Savossa on vain Varkaudessa (valtakunnallisesti osallisuusohjelmia on noin 25 kunnassa).

Hankkeen toteutuksessa hyödynnetään Kirkonkylät palvelukeskuksina hankkeessa saatuja kokemuksia ja tuloksia, muiden vastaavien toteutettujen hankkeiden (myös muissa maakunnissa toteutettujen) tuloksia, alueellisia ja valtakunnallisia tutkimuksia, selvityksiä ja tilastoja. Hankkeella edistetään myös hallitusohjelman tavoitteita liittyen osallisuuteen ja luottamukseen.

3. Hankkeen tavoitteet

1. Lisätä ymmärrystä osallisuuden hyödyistä ja erilaisista toimintamalleista kuntaorganisaatioissa, yhdistyksissä, yrityksissä sekä kaikkien kuntayhteisön toimijoiden parissa.
2. Osallisuuden kehittäminen ja lisääminen maaseutukunnissa – kuntakohtaisten osallisuusmallien syntyminen.
3. Sektori- ja toimialarajat ylittävien kumppanuuksien syntyminen kunnissa osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden sekä palvelujen kehittämisessä.
4. Maaseutualueilla syrjäytymisen ja eriarvoistumisen vähentäminen/ehkäiseminen, erityisesti palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmasta. Luoda uusia toimintamalleja kumppanuuksien kautta palvelujen turvaamiseksi.
5. Osallisuus lisää hyvinvointia ja terveyttä.
6. Osallisuutta arvioidaan, koordinoidaan ja johdetaan kunnissa systemaattisesti ja se on pysyvää toimintaa (pilottikunnat). Kuntien osallisuustyötä voidaan hyödyntää suoraan maakunnallisessa osallisuuden kehittämisessä ja tulevassa maakunnan osallisuusohjelmassa.
7. Hyvien käytäntöjen ja toimintamallien leviäminen haasteiden ja ongelmien ratkaisujen tueksi.

Osallisuus voi toteutua monella eri tavalla

Korhonen & Tala 2002

Osallisuus voi toteutua monella eri tavalla

Hankkeen tavoitteet tukevat myös kuntien hyvinvointisuunnitelmien tavoitteita sekä maakuntatasolla tehtävää osallisuuden kehittämistä (mm. PoSote20 – tulevaisuuden sote-keskus ohjelma).

4. Hankkeen toimenpiteet, toteutustapa sekä riskit

Toimenpiteet (prosessikuvaus erillisenä liitteenä)

1. Hankkeen käynnistyttyä avataan pilottihaku kunnille, valitaan 6 – 8 pilottikuntaa. Mukaan hankkeeseen voivat hakea kaikki Pohjois-Savon maaseutukunnat, mukaan lukien Joroinen.

Pilottihakuun määritellään etukäteen valintakriteerit, joita voivat olla esim. osaamistarve, lähtötilanne, kehittämistarpeet/-haasteet, sitoutuminen kehittämiseen. Valinnan tekee asiantuntijoista muodostettu raati (Leader-ryhmät, maakunnan osallisuus- ja järjestökoordinaattori, Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin hyte-koordinaattori, rahoittajan edustaja).

2. Valituissa pilottikunnissa toteutetaan käytössä olevien osallisuustoimenpiteiden arviointi hyödyntäen Kuntaliiton julkaisemaa arviointityökalua ja mittareita. Arvioinnin pohjalta määritellään kunnan tavoitteet asukkaiden osallistumiselle ja vaikuttamiselle sekä laaditaan

kuntakohtainen suunnitelma toimenpiteille. Voidaan toteuttaa sähköisesti tai puhelinhaastatteluna.

3. Toteutetaan valmennuksia/työpajoja, joissa perehdytään osallisuuden terminologiaan ja toimintamalleihin sekä osallisuuden hyötyihin. Hyödynnetään mm. Kuntaliiton julkaisemaa osallisuuspeliä, jossa esitellään 40 erilaista menetelmää. Toimenpiteitä kohdistetaan: kunnan johtoryhmälle, toimialoille, luottamushenkilöille ja asukkaille sekä muille kohderyhmille erikseen ja yhdessä. Voidaan toteuttaa myös sähköisesti.
4. Jokainen kunta valitsee yhden keskeisen kehittämisteeman omista tarpeistaan liittyen palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen, osallisuuden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen eri osa-alueiden kehittämiseen. Kehittämisteema voi koskea jotakin kunnan toimialaa, on noussut esiin asukkaiden taholta, kyselyistä tai on keskeinen painopiste hyvinvointisuunnitelmassa tai kuntastrategiassa. Kehittämisteemaan haetaan ideoita asukkailta esim. kaikille avoimissa työpajoissa (palvelupajoissa), joissa kaikki osallistujat pääsevät vaikuttamaan. Voidaan toteuttaa sähköisesti ja hyödyntää sähköistä kyselytyökalua tukena.
5. Kuntiin muodostetaan työryhmä, joissa mukana on kunnan viranhaltijoita, luottamushenkilöitä, yhdistysten, yritysten, seurakuntien ja muiden toimijoiden (esim. hankkeiden) edustajia. Työryhmissä työskennellään prosessimaisesti yhdessä asetettujen teemakohtaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Kunta koordinoi työskentelyä. Hankkeen työntekijät toimivat sparraajina, sihteereinä, asioiden kokoajina, koolle kutsujina, tarvittavan tiedon hankkijoina ja välittäjinä. Työryhmä kokoontuu jokaisessa pilotissa prosessin aikana 8 – 12 kertaa valitun teeman työllistävyydestä riippuen. Työtä tehostetaan pienryhmillä, joiden avulla valmistellaan toimenpiteitä ja tehdään tarvittavia selvityksiä. Kukin työryhmään osallistuva taho osallistuu toimenpiteisiin resurssiansa mukaisesti. Osallisuutta opitaan konkreettisesti tekemällä. Voidaan toteuttaa sähköisesti.
6. Otetaan käyttöön erilaisia osallisuuden työkaluja tarpeen mukaan (kumppanuuspöytä, osallistuva budjetointi, kokemusasiantuntijat, asukasraati, digitaaliset alustat yms.) ja järjestetään yhdistys- ja yritysilloja, työpajoja, infoja, mahdollisesti pienimuotoista koulutusta, opintomatkoja yms. Voidaan toteuttaa sähköisesti, esim. kumppanuuspöytä ja raadit Teamsissa, työpajoja, koulutuksia ja opintomatkoja voidaan toteuttaa virtuaalisesti.
7. Kehitetään tieto-osallisuutta, suunnitteluosallisuutta, päätöksenteko-osallisuutta ja toimintaosallisuutta pilottien valitsemien tarpeiden ja painotusten mukaisesti. Hyödynnetään hankkeen alussa tehtävän arvioinnin tuloksia. Kehittämiskohteiksi valitaan ne osallisuuden muodot, missä on suurimmat kehittämistarpeet kussakin pilotissa. Osallisuuden toteutumistapa kytketään kunnassa valittuun kehittämisteemaan. Ei ole varsinaisesti erillinen toimenpide, vaan osa kokonaisuutta ja prosessia.
  - Tieto-osallisuus: Kunta tuottaa riittävästi, selkeästi ja monikanavaisesti tietoa palveluista ja osallistumismahdollisuuksista. Asukas/asiakas/yritys saa ja hänellä on oikeus saada tietoa palveluista ja osallistumismahdollisuuksista sekä tuottaa niistä tietoa. Painopisteenä vuorovaikutus.
  - Suunnitteluosallisuus: Kunta tarjoaa ja käyttää riittävästi erilaisia ja monipuolisia tapoja osallistua toiminnan ja palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen. Asukas/asiakas/yritys osallistuu itseään

ja lähiympäristöään koskevaan toiminnan ja palvelujen suunnitteluun. Painopisteenä ratkaisukeskeisyys, uudet toimintamallit, kustannustehokkuus.

- Päätöksenteko-osallisuus: Kunta tarjoaa ja käyttää riittävästi erilaisia ja monipuolisia mahdollisuuksia osallistua päätöksenteon valmisteluun ja päätöksentekoon. Asukas/asiakas/yritys osallistuu itseään ja lähiympäristöään ja palveluja koskevaan päätöksentekoon. Painopisteenä ratkaisukeskeisyys, kustannustehokkuus, arviointi (mm. ennakoarviointi EVA, maaseutuvaikutusten arviointi MVA).
- Toimintaosallisuus: Kunta tukee ja mahdollistaa konkreettisen osallistumisen. Asukas/asiakas/yritys osallistuu konkreettisesti toimintaan omassa lähiympäristössään ja osallistuu palvelujen tuottamiseen eri tavoin. Painopisteenä ratkaisukeskeisyys, kumppanuus, uudet toimintamallit, kustannustehokkuus.

8. Monikanavainen viestintä on keskeistä kohderyhmien saavuttamisessa sekä tiedon välittämisessä ja levittämisessä. Hankkeelle tehdään netti-sivut, hyödynnetään sosiaalista mediaa ja viestintää toteutetaan mm. lähettämällä säännöllisesti uutiskirje hankkeessa mukana oleville ja sidosryhmille. Yhteistyötä tehdään eri tahojen kanssa myös valtakunnallisesti (mm. Kuntaliitto, THL).

9. Tehdään kuntakohtainen osallisuusohjelma tai hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmaan lisätään uutta sisältöä. Kunnat päivittävät kuntastrategiansa yli lainvelvoittaman tason ja kuntiin nimetään osallisuutta koordinoiva henkilö, jotta osallisuus juurtuu osaksi toimintaa.

10. Hyödynnetään piloteissa syntyneitä toimintamalleja ja levittää niitä muiden hyödynnettäväksi.

Toteutustapa

Osallisuuden merkityksen ymmärtäminen ja osallisuuden juurruttaminen osaksi toimintakulttuuria on perusedellytys sille, että osallisuuden työkaluksi voidaan ottaa käyttöön erilaisia digitaalisia alustoja. Kun perusteet on luotu, pystytään hyödyntämään paremmin teknologiaa. Perusteet luodaan valmennuksilla ja työpajoilla. Digitaalisten alustojen hyödyntäminen edellyttää kunnilta valmiutta investoida alustojen hankintaan ja vuosimaksuihin. Samanaikaisesti on huomioitava ne asukasryhmät, joilla ei ole digivalmiuksia tai mahdollisuutta käyttää teknologiaa. Osallisuuden toteutumiseen ja esim. palvelujen saatavuuteen panostetaan myös digisyrjäytymisen näkökulmasta.

Hankesuunnitelmassa ei määritellä kehittämisteemoja etukäteen. Kehitettävät asiat nousevat kuntien ja niiden asukkaiden tarpeista. Teemat voivat liittyä kunnan eri toimialojen tai eri sektoreiden tuottamiin palveluihin – niiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen (yhdistykset, yritykset, muut julkiset palveluntuottajat), liikkumiseen/liikenteeseen, infraan tai digi-osaamisen kehittämiseen. Tärkeää on, että työryhmään osallistujat kokevat asian itselleen tärkeäksi – asia voi olla pieni tai suuri. Yhdessä tekemällä opitaan ja osallisuuden käytännöt kehittyvät prosessissa, kehittäminen tapahtuu alhaalta ylös. Osallisuusohjelmaan tai hyvinvointisuunnitelmaan saadaan sisältöä käytännön kautta ja ohjelma/suunnitelmatyöhön sitoudutaan, kun havaitaan hyödyt konkreettisesti.

Hankkeen työntekijät eivät tee pilottien puolesta, vaan toimijat aktivoidaan tekemään itse. Näin varmistetaan sitoutuminen ja se, että voidaan saada aikaan pysyviä tuloksia. Hankkeen työntekijöiden roolina on sparrata, fasilitoida, etsiä tietoa ja jakaa sitä sekä toteuttaa hankkeen käytännön eteneminen. Kokemus on osoittanut, että aina ei tavoitteisiin päästä ja tulee epäonnistumisia. Kuitenkin toimijoiden yhteinen prosessi synnyttää osallisuutta ja

yhteenkuuluvuuden tunnetta ja antaa eväitä jatkoon – prosessista on joka tapauksessa hyötyä, jota on vaikea kuvata.

Hankkeessa tehdään yhteistyötä Nuoret tulevaisuuden tekijät -hankkeen, PoSote20 ohjelmavalmisteluun (osallisuus ja järjestöyhteistyö) sekä muiden mahdollisten osallisuusteemaan liittyvien hankkeiden kanssa. Hankkeessa seurataan tiiviisti valtakunnallisia ja alueellisia toimenpiteitä, tutkimusta ja osallisuuden kehittämishankkeita. Hanke tekee yhteistyötä mm. Kuntaliiton Kuntademokratiaverkoston ja maaseutupolitiikan neuvoston Kahvee- ja HAMA-verkostojen kanssa.

Riskit

Suurin riski liittyy pilottikohteiden eri osapuolten sitoutumiseen. Maaseutukunnissa, yhdistyksissä ja yrityksissä henkilöresurssit ovat pienet tai vähentyneet – pystyvätkö ja jaksavatko eri osapuolet sitoutua prosessimaiseen työskentelyyn. Sitoutuminen on edellytys luottamuksen syntymiselle. Ilman luottamusta ei synny tuloksia. Tähän voidaan vaikuttaa aikatauluttamalla hankkeen toimenpiteitä pilottikohteiden toiveiden ja resurssien mukaisesti sekä tekemällä yhdessä työtä luottamuksen syntymiseksi.

Luottamuksen syntyminen vaatii myös tasavertaisuutta kaikkien osapuolten välillä. Edellytyksenä on valmius asennemuutoksiin. Mikäli suoran demokratian ja edustuksellisen demokratian yhteensovittaminen ei onnistu, ei synny edellytyksiä osallisuuden kautta syntyville uusille ratkaisuille.

Korona-pandemia on osoittanut, että riskit voivat syntyä globaaleista ilmiöistä. Nämä ilmiöt voivat vaikuttaa merkittävästi niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin.

5. Yhteys Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaan sekä alueelliseen ohjelmaan tai paikalliseen strategiaan

Hankkeen toimenpiteet edistävät Manner-Suomen maaseutuohjelman strategista painopistettä ”Lisätään maaseudun elinvoimaa ja elämänlaatua vahvistamalla paikallista omaehtoista toimintaa”.

Hankkeessa toteutetaan Pohjois-Savon maaseutuohjelmaa 2014 – 2020 – Rajattomien mahdollisuuksien maaseutu 2020, siinä painopiste 6: Maaseudun kestävä aluerakenne. ”Väestön ikääntyminen merkitsee toisaalta kasvavaa tarvetta hyvinvointipalveluille ja toisaalta työvoiman riittävyyden ongelmia. Väestön hyvinvoinnissa on haasteita myös nuoremmissa ikäluokissa; nuorten syrjäytymisuhkaa aiheuttavien tekijöiden vähentäminen on haaste sekä maaseudulla että kaupungeissa. Tässä painopisteessä käsiteltävät maaseudun elinvoimaisuuden muutostekijät koskevat asumista, asukkaiden ja elinkeinoelämän tarvitsemia palveluita, toimivaa infrastruktuuria, turvallisuutta sekä toimintaympäristön uudistamista. Tavoitteena on lisäksi tiedottaminen ja osaamisen kehittäminen, sosiaalisen pääoman ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä lähidemokratian varmistaminen muuttuvassa kuntarakenteessa. Tämä painopiste on läpileikkaava; kestävä aluerakenne on perustana myös painopisteiden 1-5 kehittymiselle ja kilpailukyvyille ja sen tavoitteissa on yhteensovittamistarpeita mm. rakennerahastojen kanssa sekä Leader -toimintaryhmien kanssa”.

Hanke vastaa erityisesti väestön hyvinvointiin ja palvelujen uudenlaisten toimintamallien kehittämiseen liittyviin haasteisiin. Hankkeessa korostuu osaamisen kehittäminen, sosiaalisen pääoman, yhteisöllisyyden ja lähidemokratian vahvistaminen entistä enemmän muuttuvassa ja haasteellisemmässä kuntarakenteessa.

6. Tulokset ja niiden hyödyntäminen

Hankkeen uutuusarvo on synnyttää ymmärrystä osallisuudesta ja tehdä tutuksi osallisuuden toimintamalleja ja mahdollisuuksia, juurruttaa toiminta osaksi pilottikuntien arkea. Tällä hetkellä Pohjois-Savon maaseutukunnissa ei ole panostettu osallisuuden kehittämiseen ja niissä ei ole vakiintuneita osallisuuskäytäntöjä eikä osallisuusohjelmia. Muutamien kunnan hyvinvointisuunnitelmissa on osallisuus painopistealueena. Kuntien resurssit ovat niukat, eikä osallisuustyön koordinointiin ole yleensä nimettyä vastuuhenkilöä. Jokaisessa kunnassa on nimetty hyte-yhteyshenkilö, joka tekee hyte-työtä muiden töiden ohella (5 – 20 % työajasta). Vain muutamassa kunnassa (lähinnä kaupungeissa) on hyte-koordinaattori. Osallisuuden arviointi ja kehittäminen auttaa kuntia kehittämään toimintaansa niin, että toimijoiden osallistumisella on hyödyllisellä tavalla vaikuttavuutta sekä kunnan toiminnassa että asukkaiden elämässä. Asiaan paneutuminen auttaa myös resurssioimaan riittävästi osallisuustyöhön, jolloin siitä muodostuu kunnan jatkuvaa toimintaa projektien sijasta. Tässä hankkeessa pyritään luomaan pilottikuntiin osallisuuskäytännöt ja saamaan osallisuus osaksi päivittäistä perustyötä.

Osallisuus voi sitouttaa asukkaita päätöksentekoon, vähentää valituksia, synnyttää uusia kumppanuuksia ja ratkaisuja niin palvelujen tuottamiseen kuin kustannuksia aiheuttaviin haasteisiin sekä ruokkia onnistunutta aluemarkkinointia. Osallisuus lisää luottamusta, hyvinvointia, vähentää syrjäytymistä ja eriarvoisuutta.

Hankkeen tuloksena/vipuvaikutuksena (kuntien valitsemista teemoista riippuen):

- voivat kuntalaisten eri sektoreiden tuottamat palvelut säilyä, kehittyä tai voi syntyä uusia palveluita
- voi syntyä uutta yritystoimintaa (esim. kuntien palveluita tukevia tukipalveluita, osuuskuntatoimintaa, yhteiskunnallista yrittäjyyttä)
- voi löytyä uusia rahoitusratkaisuja tai eri sektoreille kustannussäästöjä
- resurssit voivat vahvistua eri sektoreiden yhteistyöllä
- digitaalisia työkaluja ja palveluja voidaan ottaa käyttöön

7. Hankkeen arviointi, toiminnan jatkaminen hankkeen päättymisen jälkeen

Hankkeelle nimetään seurantaryhmä. Hankkeessa toteutetaan itsearviointia koko hankkeen ajan. Väliarviointi ja loppuarviointi tehdään yhdessä pilottien ja seurantaryhmän kanssa. Erityisesti arvioidaan hankkeen vaikutuksia ja pyritään arvioimaan vaikuttavuutta, joka näkyy tämänkaltaisessa kehittämisessä usein vasta hankkeen päättymisen jälkeen pitkän ajan kuluessa.

Jatkuvuuden mittareina käytetään hankkeen aikana käyttöön otettuja osallisuuden toimintamalleja, toimenpiteiden näkymistä kuntastrategioissa, osallisuusohjelmissa ja/tai hyvinvointisuunnitelmissa. Myös erilaisten palvelujen säilyminen ja kehittäminen sekä uudenlaiset toimintatavat osoittavat hankkeen tulosten mitattavuutta ja jatkuvuutta.

8. Tiedottaminen

Hankkeen viestintä toteutetaan rahoittajan ohjeiden mukaisesti. Yleisviestinnän lisäksi hankkeessa panostetaan monikanavaisuuteen. Hankkeelle tehdään netti-sivut ja uutiskirje, toteutetaan viestintää sosiaalisessa mediassa ja välitetään tietoa hankkeen kohderyhmille, sidosryhmille sekä medialle. Kumppaneiden kanssa tehdään viestintäyhteistyötä, tietoa levitetään esim. Kuntademokratiaverkostolle.